

Hledání základů.

Emil Svoboda.

Začátečník, který by četl obširnou knihu o dějinách filosofie, nevycházet by z úžasu a zklamání. Viděl by, jak jeden filosof s vášnivým úsilím kácí, co druhý po celý život budoval a jak bořitel sám zase buduje, aby dal pokračovatelům látku k tvůrčímu kácení.

Jediný svět, a lidský život na něm je předmětem zápasících myšlenkových soustav. Ale s kolika rozhledných bodů může být pozorován! Jak se mění obraz, postavíme-li se na jiné místo, pozorující věci a dějství!

Podobným dojmem působí i přehledy myšlenkových soustav, jež se zabývají hledáním podstaty práva a státu. V knize o základech moderního práva soukromého*) věnoval Stanislav Dnistrijanský první díl rozsáhlému vylíčení myšlenkových proudů právně filosofických od nejstarších dob do dneška. Je to veliká a záslužná práce.

Vidíme zde totéž jako v dějinách filosofie: Labyrint myšlenek, z nichž není žádná bez významu a bez dobrého jádra. Je vůbec ještě možno syntetické dílo, které by shrnulo různost hledisek v jednotný názor? V přítomné době vidíme, jak na obloze svítí snad tři hlavní slunce — Kant, Hegel, Comte. Objevují se hledatelé kategorického imperativu mravního (vůdčí étické idee v právu, správného práva, které spěje směrem k sociálnímu ideálu atd.). Na jiném úseku bojují obhájci kritiky poznání, hledatelé ryzí noetiky právníkové, pěstitele formální stránky jurisprudence. Jiné očarovala myšlenka vývoje — ať již chápaná historicky nebo přírodovědecky s marxistickým železným zákonem vývoje na konci. A proti vývojovému fatalismu nalézají zbraň ti, kdož

*) Nákladem České akademie věd a umění 1928.

sociologií otevřeli myšlenky brány k hodnotám duchovním, k nehmotným silám sociálním, jichž neviděl marxism.

Ohromná, společná práce lidského ducha! Čím hlouběji kdo nahlédne do této dílny myšlenky, tím větší je jeho pokora. Megalomanie — domněnka samospasitelnosti — patří satelitům, kteří nevidí nic mimo svou planetu, kolem níž se osudově otáčejí. Planety samy již chápou svoje slunce i jeho souvislost s nesmírnými systémy kosmu, i jeho pohyb do neznáma. Planety jsou zpravidla tišší, pokornější než sateliti...

Autor knihy, kterou se zde zabývám, nepodal vlastního právně-filosofického systému v této první části spisu. Nebylo to jeho úkolem. Ale zaujal stanovisko proti ulpění na formální stránce právního myšlení, pro účelovost a životní, hospodářskou a sociální funkci práva, pro myšlenku sociálního ideálu, který je zároveň ideálem právního vývoje, pro zásadu, že právo i stát jsou k tomu, aby sloužily životu, a aby byly hodnoceny podle toho, jak životu slouží.

V těchto základních myšlenkách shodují se s autorem. Ale mám přece námitky proti některým důsledkům, jež autor vyvozuje ze svého základního názoru v kapitole 8. (Metoda a kritika.)

Na stránce 163 praví: »Idea právní tvoří integrující součástku opravdového pojmu právního. Co jen podle formy zdá se býti pozitivním právem a odporuje ideji právní, jest jenom zdánlivé právo, tedy v podstatě už nikoliv právo, nýbrž bezpráví.« ... »Jediné pozitivní právo jest právem, musí však k tomu býti ještě ‚správným‘ právem.« (Podtrhuji podle autora.) »Činí-li stát, zneužívaje své moci, bezpráví, není to právo, ani když vyhovuje psaným zákonům.«

Zde Dnistrjanský přesahuje podstatně myšlenku Stamm-lerovu — ale nemyslím, že ku prospěchu věci. Kdybychom měli věřiti, že nesprávné právo není již právem, byla by dvojí možnost: buď dáme soudci moc, aby »nesprávné právo« opravoval, dosazuje svoje »správné právo« na jeho místo — kteroužto možnost rozhodně zavrhuji nejen se stanoviska teoretika, nýbrž i následkem svých praktických zkušeností — anebo bude toto ne-právo platit dotud za právo,

až bude smeteno buď konstitučně novým zákonem, nebo revolucí. V tomto případě je však rozhodně lepší Stammlerův pojem »nesprávného práva«. Slovo »bezprávi« tu zůstane jen kritikou nebo heslem, nikoli již tvrzením, že by úsudek o »nesprávnosti« (ostatně velmi nejistý nejen u Stammlera, nýbrž i u všech ostatních, kteří se kdy pokusili naléztí kritérium objektivní, povýšené nad mlhavost a krajní relativnost skupinových názorů) mohl učiniti pozitivní právo ne-právem. Dnistrijanský velmi sympaticky píše o Radbruchově systému: zde je na místě, přijmouti z něho trochu relativistické skepse.

Podobně má se to s tvrzením na str. 166: »Příroda představuje pestrý obraz měnlivých zjevů, měnícího se života. Nad tímto vším vznášejí se však všeobecné zákony přírodní, jež dávají vesmíru určitý a pevný ráz. Stejně má se věc i s právním řádem. Ačkoli ve svém vývojovém pochodu jest podroben stálé změně a i v téže době a zemi dá různý obraz, musí míti všeobecné základy, jež nechají právo jeviti se právem. Tyto základy nemají však apriorní povahy, nýbrž vysvítají z vývoje.«

Samy »zákony přírodní« těžce zápasí o svou existenci. Kdyby před třiceti lety byl někdo sepsal kodex přírodních zákonů, viděl by dnes již s hrůzou, kolik jich padlo za krátkou dobu lidského věku. Ty přírodní zákony, které známe, jsou spíše noetické pomůcky. Jimi teprve jsme s to, utvořiti si jednotný názor o světě, který nás obklopuje. Ony také jsou podmínkou, bez níž by další badání často nebylo možno. Ale kdož vyslovili zákon přírodní, jsou si vědomi toho, že pokračující pomocí něho na své pouti za poznáním, dojdou k jeho vyvrácení a nahrazení zákonem novým. Neznáme základních, neměnných a věčných zákonů přírody.

Hůře tomu jest v právu. Autor sám praví: »Tyto základy nemají však apriorní povahy, nýbrž vysvítají z vývoje.« Mne tu klame slovo »vysvítají«. Kdyby tu stálo, že se tyto zákony vývojem tvoří — neměl bych námitek. Ale vysvítají-li z vývoje, jsou samy mimo vývoj, neměnné, věčné. Tu bychom asi musili vystoupiti tak vysoko na cestě abstrakce, že by konec konců dosažená poučka neměla obsahu. Nemyslím, že by takovými byly ty, jež autor uvádí:

člověk a svazy ve vzájemném působení; nadřízenost a podřízenost ve svazech a jejich organisace; autorita svazů; autonomie, pořádání a rozhodování. Lépe svědčí požadavku abstrakce »idea právní«, »sociální etika«, »sociální ideologie«, které autor rovněž uvádí. Ale to jsou věci, které právě vývoj tvoří, dávaje jim životní obsah. Proto jsou podrobeny stále změně. Co z nich skutečně a neměnně trvá, je jen forma — prázdná kategorie bez obsahu.

Do jiné oblasti nás vede zvláštní způsob, jakým se Dnistrijanský staví k problému vůle v právu. Jeho tendence je sympatická a logicky určena jeho zdůrazněním sociální povahy práva. V opozici proti krajnímu individualismu římského práva chce dnešní právo očistit ode všeho subjektivního, mocenského a individuálně voluntaristického. Na místě toho chce položit objektivnost, sociální pořádek, hospodářskou účelnost.

Ale dobře učí Romain Rolland, že ani socialism, ani komunism neobejdou se bez nového individualismu. Účelem sociálního řádu je konec konců štěstí člověka — jedince. Žádný právní řád nemůže přejít kolem vůle člověka, aniž by se zabýval touto hybnou silou, z níž pramení čin. Nechci autoru křivditi, a proto ocituji několik vět:

»Právní problém jest problém řádu sociálního života. Proto musí právník vycházeti od zjevů spořádaného života ve společnosti a jednotlivec patří sem jen, pokud je členem společnosti. Vnitřní, psychický život jednotlivcův nepatří bezprostředně do oboru právnictví; proto není v ůle bezprostředním předmětem právníckého uvažování, jedině činnost, ne vnitřní psychický děj, nýbrž ten vnější moment v sociálním životě, jenž tanguje zevní svět a projevuje se v lidských vzájemných vztazích.« (Str. 178.)

Zde je velmi opatrně vsunuto slovo »bezprostředně«. Ale tím je vlastně celá tato myšlenka podstatně oslabena. Je přece starou »věčnou pravdou«, že vůle může v právu přijíti vůbec jen tehdy v úvahu, byla-li projevena. A činnost — je projev vůle. Projev, který nemá vůli za základ, není činem, činností ani jednáním ve smyslu práva (čin šilence, opilce, spáče a pod. není činem ve smyslu práva). Nechtěl říci autor více než tuto starou věc?

»Nelze tedy ani na vůli vůbec, ani na svobodné vůli zakládati systém právní; nedocílíme tedy nic pro vědu právní, budeme-li líčiti právo, jak to činí četní spisovatelé, jako »chtění« a budeme-li hledati ve vůli základnu práva. Právo není vůle, nýbrž řád.« »Ani vůle státní ani všeobecná vůle netvoří tedy reálného podkladu sociálního života; obě jsou jen jazykové analogie, lze jich užívatí také ve vědě právní, avšak jedině ve formě, v níž se objevují jako analogie, a ne jako sociální reality.«

Z těchto vět je zřejmo, že jde autoru o to, aby podstavil vůli s toho vynikajícího místa, kam byla mocnými proudy filosofickými a vědeckými postavena. Je pravda ovšem, že právo není vůle ani chtění. Ale jako není myslitelný lidský čin bez vůle, která jej podnítila a vedla, tak není ani právo, jako řád lidské činnosti a samo výsledek tisícileté činnosti lidské myslitelné jinak, než jako produkt vůle, která je jeho počátkem a základem. Nemýlím-li se, má trestní právo tendenci, udělati právě lidskou vůli, její pohnutky a kvalitu svým ústředním problémem a ani soukromé právo se nevyhne pronikání pod povrch projevu, ke skutečné vůli člověka. Blíží-li se právo niterným skutečnostem, ze kterých vzešel čin, hlíží se možnosti soudů spravedlivých. Jest ovšem na této cestě brzděno zřeteli sociálními (potřebou důvěry, bezpečnosti styků mezi lidmi). To je starý problém. Ale nemyslím, že by bylo nutno zapomínati na základní, primární funkci lidské vůle.

Ani vůli státu nepovažuji za pouhou slovní analogii. Klade-li autor na místo ní »řád, při čemž stát, národ anebo veškerenstvo jeví se nositeli tohoto řádu«, je v něm ta nemilovaná vůle pečlivě, ale přece zřejmě ukryta. Řád jest projev něčí vůle — je to něčí výtvor a tvořiti bez vůle není možno. Ani »nositel« není bez vůle. Nésti je činnost, nemyslitelná bez souhlasu vůle.

Vede to ovšem k fiktivní osobnosti státu. Ale co si máme počít, vidíme-li zákon — zřejmý projev vůle — a ptáme-li se po zákonodárci? Taková už je slabost lidského vyjadřování: neznámé činíme známým tvoříce slovo. Takových slov je nesmírné množství: hmota, síla, energie, bůh — ovšem i stát. Nikdo ho neviděl, nemá fysické existence. Ale

že jest, poznáme po jeho činnosti — po projevech jeho vůle. Nebojím se takových slov. Jen když si uvědomíme jejich symbolický, personifikační ráz. Výkladem lépe než definicí určíme smysl užitých slov.

Taktéž se to má s představou jednoty právního řádu. To ovšem může být jen jednotu systematická, vytvořená rozumovou činností lidskou. Jednotu reálnou nemůže nikdo vážně tvrdit ani v životě jednotlivcově, ani v životě sociálním, ani v přírodě. To řecké *ἐν καὶ πᾶν* jest a zůstane otázkou metafysickou, ne-li náboženskou. Nám může jít jen o formální, soustavnou jednotu, dílo lidského myšlení — a ta jest možná. Vždyť sám veliký a dosud nápadně zdůrazňovaný rozdíl mezi právem veřejným a soukromým leží spíše v metodě právního řešení otázek, než v podstatě věci.

*

Druhý díl knihy Dnistrjanského jest veden snahou o vybudování základů práva soukromého na dvou prvcích: sociálním a hospodářském. Ze spojení těchto dvou prvků vyrůstá soustava práva soukromého, a proto chce autor »přivést základní problémy pod všeobecné hledisko a je tak sestaviti, aby zásadním otázkám na straně sociální odpovídaly analogické otázky na straně hospodářské. Oba prvky zasahují do sebe a přísná důslednost v životě musí vyvolati přísnou důslednost myšlenkovou; řád myšlenek má se přizpůsobiti životnímu řádu.« Nejde tedy ani o výklad určitého systému práva pozitivního, ani o dílo z oboru srovnávací vědy právní, nýbrž o konstrukci základů každého správně myšleného soukromého práva, vybudovaného na dnešních sociálních a hospodářských skutečnostech západní civilizace. Je to tedy úkol nesmírně obtížný a vítězství by tu jistě znamenalo totéž, jako rázem vyvrátit nejtěžší námitky, jaké kdy byly vzneseny proti soustavám práva přirozeného.

V kapitole úvodní zavrhuje autor pojem práv subjektivních a klade na místo nich autonomii, »kterou od počátku historie práva přenechávají svazy jednotlivcům, vyšší svazy svazům nižším«. Důsledně mizí také pojem subjektu práv a nastupuje na jeho místo nositel soukromého práva (člověk nebo sociální svaz), při čemž je nositel potud pasivním, po-

kud není způsobilým k právním činům. Se subjektem práva odpadá i pojem právnické osoby.

Ale především: co to jest autonomie? Je to tuším oblast, v níž je někomu ponecháno, aby sám se spravoval. Kdo je ten, jenž se tu sám spravuje? To je zajisté ten vymýcený subjekt — člověk nebo organisovaný svaz. Ani autonomie nemůže trvati bez subjektu — ať přirozeného nebo právně konstruovaného. Není nikterak neštěstí, změní-li se subjekt práva v jeho nositele a subjektivní právo v soukromou autonomii. Ale při nejlepší vůli nevidím v tom o mnoho více než změnu terminologickou.

Za druhé pak: ani největší snaha po symetrii a logické důslednosti nesmí vésti k chybám. Řekneme-li, že nositeli práva jsou jen lidé a sociální svazy a definujeme-li sociální svazy jako »organisované spojení osob k sociálním účelům«, dojdeme k závěru: »Výdělkové společnosti, veřejné společnosti obchodní atd. jsou skupiny osob, avšak nikoli sociální svazy« (str. 210) — a tedy nikoli nositelé práva. Akciová pojišťovna nebo továrna tedy, nemajíce »sociálního účelu«, jsouce jen určeny k dosahování výdělku, nejsou nositeli práva? Anebo nadace! Což, není-li tu svazu sociálního? Autor odpovídá: »I u nadací a ústavů jest nutná organisace. Stačí i jeden orgán. Větší počet osob je zde v neurčitém množství oprávněných aneb poživatelů.« Ale rovná se orgán nadace (na př. správa nadační nemocnice) členu právnické osoby? Může jeden orgán dohromady s nadačním jměním tvořiti sociální svaz? Možno poživatele nadace, na př. ošetřovaného nemocného prohlásiti za člena nadačního »sociálního svazu«? Vzpomínám, jak skvěle pojednal Emanuel Tilsch o právnických osobách ve své všeobecné části práva občanského a kloním se rozhodně k dosavadní terminologii, ač uznávám, že jde o fikci — útočiště v nouzi. Ale je to fikce, která dnes již nebolí, protože jí celkem všichni dobře rozumíme.

Na místo věcí (objektu, který je dosud korelátem subjektu právního) nastupují v pojetí Dnistrjanského statky, a to právní statky (»život, zdraví, čest, svoboda, jmění — to jsou takové právní statky«), životní statky (přírodní síly a lidské síly fysické a duchovní) a statky hospodářské (výtvo-ry pří-

rody, lidské pracovní síly, lidského ducha). Majetek nebo spíše jmění jest pak souhrn statků — nikoli souhrn práv a právních závazků (protože byl odstraněn pojem práv subjektivních). Podnik konečně je »zařízení určitého komplexu hospodářských statků za účelem zajištění a zvýšení zamýšlené anebo již prováděné výdělečné činnosti«.

Dosavadní pojem věci a majetku je ovšem jednodušší, a při té šíři, jak ji vytvořil náš občanský zákoník, úplnější (zahrnuje i nehmotné věci a práva). Uznávám, že má slovo »statek« svoje oprávnění — vzhledem k hospodářské funkci předmětů práva. Ale proč neponechat prostě kategorii »statků nehmotných« a nezahrnouti do nich i obligační práva — která jsou přece statkem nesmírné ceny? Vadí-li tomu vyloučení »subjektivních práv« — je to účinek, působící roztržštění pojmu věci resp. statku a tedy účinek nevídaný.

Po výkladě o »hlavních činitelích řádu«, t. j. o nositelích soukromého práva a o statcích následuje hlava, označená nadpisem »Obsah práva soukromého«. Ale první pohled na schema (str. 200) ukáže nám, že jde jen o z á s a d y, které by měly sloužiti za základ vybudování správného práva soukromého.

Obrazec je symetrický. Stránka sociální nalézá vždy svůj hospodářský korelát. Rodinné právo je zahrnuto kategorií p é č e (sociální: a) pěstění, b) sociální autonomie — hospodářské: a) zaopatření, b) správa). V tom spočívá vše. I právo manželské i poměr mezi rodiči a dětmi i péče o osoby nesvéprávné. »Toto rozdělení však nám nevadí, abychom nepřevodili prvky péče, s nimiž se setkáváme v právu manželském, rodičském a poručenském, na společného jmenovatele s prvky soukromoprávní ochrany dělnické, abychom tak dospěli k synthesi principu péče v soukromém právu.« Synthesi spatřuje autor v užším pojmu právního poměru. »P r á v n í p o m ě r y jsou na trvalo založené vztahy člověka k člověku, jež vyžadují vzájemného přizpůsobení sobě navzájem a jsou právním řádem upraveny.«

To jsou ovšem věci nové. Dosud patří ochrana dělnická do skupiny práva veřejného. Autor bohužel nenaznačuje, co rozumí »soukromoprávní ochranou dělnickou« —

mimo ideový náznak »poctivá práce s jedné, udržování a zvyšování pracovní síly s druhé strany«.

Jde ovšem jen o zásady. Ale nevím, zda vyslovením těchto zásad přiblížíme se rozřešení těžkých problémů, na př. rozlučitelnosti manželství, rovnosti pohlaví, podílu ženy na jmění, jehož nabude manžel za trvání manželství — nebo ve věci dělnické otázky smluv kolektivních. Také nelze přehlédnouti, že v rodinném právu jde o mnohé nároky a závazky povahy obligační. Má se snad toto vše vyloučiti a přenést do »práva obecného styku« (= obligačního)? Mám dojem, že autorova přísnost systematická by k tomu vedla. Ale obtíže byly by nedohledné.

Následuje kategorie u p l a t n ě n í sociálního a hospodářského. Citace Dernburgovy krásné věty: »Uznání osobnosti ve společnosti jest nejvznešenějším zájmem člověka« ukazuje, oč jde. Ale poněvadž u Dnistrjanského vylučuje se pojem subjektu i osobnosti jakožto residuum individualistického názoru životního, objevuje se dosavadní skupina práv osobnostních jako zásada samostatnosti a vážnosti na straně sociální, zásada svobody a hodnocení na straně hospodářské — aniž se z tohoto nového roztrídění vyvozují jiné důsledky mimo systematické.

Po stručném naznačení sporu o pojem věcných práv a jejich rozhraničení od obligací, tvoří autor dvě kategorie: právo obecného styku (obligační) a právo hospodářského zúčastnění (věcné). Obligace, kterou Dnistrjanský nazývá »sociální vázaností«, rozdvouje se na dvě stránky. Prvá, kterou bych naznačil slovem dynamická, klade se do práva obecného styku. Druhá, statická, t. j. obligace hotová jako kus majetku, klade se do kategorie práva věcného, kamž se klade i držba i právo dědické (při němž jde »o hospodářské zúčastnění žijících na jmění zemřelého«).

Překročil jsem již meze obvyklého referátu a nemohu podrobně sledovati autora, který v části obligační namnoze pronikl do značných podrobností, ale mám tento dojem výsledný: základní a hluboko sahající otázky, na př. vůle a projevu, cti a víry, obohacení, zastoupení, jednatelství bez příkazu, dluhu a ručení — objevují se s nezmenšenou závažností i pod novými jmény a v nové systematice. Je tu zají-

mavě ukázáno jádro otázek, ale nevidím, že by se bylo přiblížilo konečně jejich rozřešení.

Jen stručně podotýkám, že by bylo možno přijmouti kategorii práva obecného styku (sebeurčení, důvěra, vyrovnání) a majetku (hospodářská autonomie, užívání, zajištění). Ale »obligaci« nahradit »sociální vázaností« nebo věčné právo »hospodářským zúčastněním« pokládám za pokus nezdařený; protože oba nové termíny jsou jaksi bez mezí a vymezit by je mohlo jen nucené a naučené používání ve smyslu zúženém, daleko užším než ukazují slova, chápeme-li je v obecně užívaném smyslu.

Mimo jiné, podrobné námitky, kterých už nemohu rozváděti, upozornil bych, že v opaku k učení autorovu mám vlastnictví za primérní, držbu pak za sekundérní vztah člověka k věci. Pračlověk, který si udělal z oblázky a dřeva palici, řekl asi svou řečí: vyrobil jsem ji a proto je moje. Držba patří už velmi vyvinutému právnímu řádu, kdy měla býti vyloučena svépomoc a rozhodování sporů přeneseno na orgány právní. Ale ovšem: uvažující o vlastnictví, musíme začít od movitostí, které měl člověk v soukromém, osobním vlastnictví již v období kočovném, kdy země byla živlem svobodným jako vzduch a voda. I u pozemků je však kolektivní vlastnictví jistě starší než pojem držby.

Ale i to jest konečně věc podružná. Rád bych viděl alespoň úsek rozsáhlé látky soukromého práva, přestavěný do podrobnosti podle metody Dnistrjanského. Myslím, že by se teprve v detailu ukázal dosah obtíže. Je pravda, že jsme všichni v oboru práva soukromého zatíženi dílem římských právníků. Ale jejich geniální termíny a formulace je snad lehkou odstraniti, přetěžko nahraditi.

Dílo Dnistrjanského je výsledek veliké, svědomité a těžké práce. Ovládá znamenitě literaturu německou a rakouskou (nezná spisy prof. Ernsta Swobody, které by byly v mnohém směru měly vliv na výsledek autorových úvah). České literatury práva soukromého nezná, pravděpodobně následkem obtíží jazykových. Jeho práce je vedena úctyhodnou snahou, uvést problémy práva soukromého na základnu sociální a hospodářskou. Ale přebudovati soukromé právo — výsledek tisíciletého vývoje — v duchu těchto

základů, dokonce pak snaha, vytvořiti z nich jednotné soukromé právo pro oblast dnešní sociální a hospodářské struktury západu, jest úkol nad naše síly. Ani nový občanský zákon československý nebude moderním právem soukromým ve smyslu Dnistrjanského.

Problém vyvlastnění v právu mezinárodním.

Dr. Bohumil Kučera.

(Dokončení.)

b) V r. 1851 byl propůjčen ve státě San Salvador příslušníku Spojených států severoamerických Savageovi monopol pro obchod s dělovým prachem. Dekretem ze dne 24. února 1852 zavedla vláda San Salvadoru státní monopol s dělovým prachem a nařídila, aby prach ve skladišti byl odstraněn do 6 měsíců, jinak že bude prohlášen za kontraband. Savage nemohl v předepsané lhůtě likvidovati své zásoby prachu a tak zboží propadlo státu. Na žádost Spojených států severoamerických byl zřízen rozhodčí soud, který dne 21. února 1865 přiznal poškozenému odškodnění. Posouzení dosah tohoto rozhodnutí pro otázku odškodnění při vyvlastnění je znemožněno tou okolností, že ani kompromis ani rozhodčí výrok nebyly nikdy uveřejněny. Nelze proto na tento případ klásti žádného důrazu.

c) V r. 1910 až 1913 vyvlastnila portugalská vláda bez náhrady majetek církevních řádů. V důsledku protestů zúčastněných států došlo dne 31. července 1913 mezi Francií, Anglií a Španělskem s jedné strany a Portugalskem se strany druhé k sjednání kompromisu, podle něhož měl Stálý rozhodčí dvůr v Haagu rozhodnouti o reklamaci příslušníků zmíněných států podle smluvního práva, jehož by se dalo eventuálně použít, a v jeho nedostatku podle ustanovení a všeobecných zásad práva a slušnosti. Rozhodčí soud sešel se dne 2. září 1920 a v rozhodnutích vydaných téhož dne bylo francouzským a anglickým příslušníkům přiznáno odškodnění. Tato rozhodnutí nemají však pro otázku odškod-